

Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijalausunto: Hallituksen esitys eduskunnalle ulkomaalaislain 72 a §:n muuttamisesta ja ulkomaalaislain muuttamisesta annetun lain 72 §:n muuttamisesta

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan kokous torstaina 5.9.2024 klo 12.15

Asia: HE 68/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta

<https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+68/2024>

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausuntonsa hallituksen esityksestä ulkomaalaislain muuttamisesta. Alla temaattisia huomioita kokonaisuudesta.

Oppisopimuskoulutus

Hallituksen esityksen vaikutusarvioissa on käsitelty esimerkinomaisesti joitakin ammatillisia tutkintoja ja niiden suorittamista oppisopimuskoulutuksena. Ammatillisessa koulutuksessa on mahdollista suorittaa kaikkia yli 160 tutkintoa oppisopimuskoulutuksena, joten on ymmärrettävästi mahdotonta arvioida aukottomasti esityksen vaikutuksia oppisopimuskoulutukseen. Eri koulutusaloilla ja tutkinnoissa tulee sovellettavaksi erilaiset työehtosopimukset, joissa voi olla huomioitu esimerkiksi palkan määräytyminen erikseen oppisopimuskoulutuksessa. Se, täyttyisikö kaikkiin yli 160 tutkintoon johtavissa oppisopimuskoulutuksissa esitetty vähimmäistuloraja, jää epäselväksi. Vuonna 2023 oppisopimusopiskelijoita, joiden kansalaisuus oli muu kuin Suomi oli 7497, joista Euroopan ulkopuolisista maista oli 5 124 opiskelijaa.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 70 §:n mukaisesti oppisopimuskoulutus on pääosin työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävää koulutusta, jota täydennetään tarvittaessa muissa oppimisympäristöissä tapahtuvalla osaamisen hankkimisella. Oppisopimuskoulutus perustuu 15 vuotta täyttäneen opiskelijan ja työnantajan väliseen kirjalliseen määräaikaiseen työ sopimukseen taikka virkasuhteessa tai virkasuhteeseen verrattavassa julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa olevan opiskelijan ja työnantajan väliseen kirjalliseen määräaikaiseen sopimukseen (oppisopimus). Oppisopimukseen tulee liittää opiskelijan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS) siltä osin kuin se koskee oppisopimuskoulutusta. Opiskelija voi suorittaa oppisopimuskoulutuksena koko tutkinnon tai yksittäisiä tutkinnon osia.

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on laatia aloittavalle opiskelijalle ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa säädetty henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), johon kirjataan yksilölliset osaamisen tunnistamista, tunnustamista, hankkimista, kehittymistä ja osoittamista sekä ohjaus- ja tukitoimia koskevat tiedot. HOKSista ilmenee tutkinnon osittain tutkinnon perusteissa edellytetyn ammattitaidon tai osaamisen hankkimisen tarkka ajankohta ja tapa eri oppimisympäristöissä (esim. verkko-opintoina, oppisopimuksena, oppilaitoksen oppimisympäristöissä).

Ulkomaalainen tarvitsee pääsääntöisesti työluvan eli työntekijän oleskeluluvan, jotta hän voi työskennellä Suomessa. Jos opiskelijan HOKSiin merkitystä osaamisen hankkimisesta pääosa tapahtuu työpaikalla

käytännön työtehtävien yhteydessä oppisopimuskoulutuksena, tulee oppisopimuskoulutukseen osallistuvalla olla työntekijän oleskelulupa. Työnantaja maksaa oppisopimusopiskelijalle työ- tai virkaehtosopimuksen mukaista palkkaa. Oppisopimusopiskelijan palkasta on joissain työ- tai virkaehtosopimuksissa sovittu erikseen, esim. harjoittelijan palkka.

Opiskelijan oleskeluluvalla voi suorittaa osan koulutuksesta (HOKSiin merkitystä osaamisen hankkimisesta) myös oppisopimuskoulutuksena. Tällöin esimerkiksi kokonaiseen tutkintoon tähtäävästä osaamisen hankkimisesta voi yhteen tutkinnon osaan tehdä oppisopimuksen. Jos opiskelija on suorittanut tutkintoaan ensin oppilaitoksen oppimisympäristöissä, mutta HOKSia myöhemmin päivitetään siten, että pääosa jäljellä olevasta osaamisen hankkimisesta toteutetaan oppisopimuskoulutuksena, tarvitsee opiskelija työntekijän oleskeluluvan.

Toinen huomioitava näkökulma on se, että ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 70 §:n mukaisesti oppisopimuskoulutuksessa olevan opiskelijan viikoittaisen työajan tulee olla keskimäärin vähintään 25 tuntia. Työpaikalla käytännön työtehtävissä hankittavan osaamisen lisäksi oppisopimuskoulutusta täydennetään tarvittaessa myös muissa oppimisympäristöissä (esim. oppilaitoksessa, verkko-opintoina), jolloin on opiskelijan ja työnantajan välinen työsopimusasia sopia palkan maksamisesta muulta kuin työpaikalla käytännön työtehtävissä tapahtuvalta osaamisen hankkimisen ajalta. Jos työnantaja ei maksa näiltä muissa oppimisympäristöissä tapahtuvilta osaamisen hankkimisen ajoilta palkkaa, on opiskelija oikeutettu oppisopimuskoulutuksen opintososiaalisiin etuuksiin ammatillisen koulutuksen lain 102 §:n mukaisesti. Nämä etuudet eivät kuitenkaan vastaa koko-aikaista palkkaa, jolloin HE:ssä esitetty tuloraja saattaisi olla haastavaa tavoittaa ainakin koko oppisopimuskoulutuksen ajan. Esim. lähihoitajan tutkinnossa on sellaisia ammattitaitovaatimuksia (esim. elvytys), joita ei voi harjoitella käytännön työtehtävissä potilasturvallisuutta vaarantamatta. Siksi käytännössä esim. lähihoitajan tutkinnossa osaamista hankitaan lähes aina myös oppilaitoksen oppimisympäristössä, vaikka pääosa osaamisesta hankittaisiinkin työpaikalla.

Toinen epävarmaksi jäävä asia on se, tarjoaisivatko työnantajat tarvittaessa tulorajan täyttymisen varmistamiseksi jatkossa oppisopimuskoulutuksessa pääsääntöisesti koko-aikatyötä ja maksaisivat oppisopimuskoulutuksessa palkkaa myös muissa oppimisympäristöissä kuin työpaikalla hankittavan osaamisen ajalta. Näihin ei nyt esitetyllä hallituksen esityksellä pystytäkään vaikuttamaan, koska ne ovat työnantajan päätäntävaltaan kuuluvia asioita. Tältä osin vaikutusten arviointi on haastavaa.

Työskentelevät opiskelijat

Työntekijän oleskeluluvalla Suomessa oleskelevat henkilöt voivat olla myös opiskelijoita. Osa näistä henkilöistä on saapunut Suomeen opiskelijan oleskeluluvalla ja hakenut myöhemmin oleskelulupaa työnteon perusteella. Työntekijän oleskeluluvan hakemisen tavoitteena on ainakin osalla näistä henkilöistä voinut olla lukuvuosimaksujen maksamisen välttäminen, ei niinkään aito siirtyminen opiskelusta työelämään. Esitetyllä tulorajalla voi olla näiden henkilöiden opintoja hidastava vaikutus, jos heidän tulee työskennellä aiempaa enemmän. Kokonaisuuteen voi vaikuttaa myös 1.11. 2024 voimaan astuva Maahanmuuttoviraston oleskelulupien toimeentulorajojen korotus, jonka johdosta kansainvälisen opiskelijan tulee osoittaa toimeentulokseen maahan tullessaan aiempaa (560 € /kk) korkeampi kuukausittainen summa (800 € /kk).

Opintotuki

Opintotukilain mukaan ulkomaalaiselle, joka asuu Suomessa vakinaisesti ja jonka maassa oleskelun peruste on muu kuin opiskelu, voidaan myöntää opintotukea. Tämän työn perustella oleskeluluvan saaneet tai heidän perheenjäsenensä voivat saada jollain aikavälillä oikeuden opintotukeen jo nykyisin. Opintotuen saamisen ehtona on muun muassa päätoiminen opiskelu ja taloudellisen tuen tarve. Päätoimisella opiskelijalla voi olla opintotuen lisäksi muita tuloja keskimäärin noin 1 500 euroa kuukaudessa ilman että sillä on vaikutusta tukeen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Opetusneuvos Kaisu Piironen